

Joan Vinyoli

Visat núm. 14
(octubre 2012)
per Enric Casasses

Joan Vinyoli (1914-1984), a part d'un parell o tres de conferències o pròlegs sobre poesia, només va escriure poesia: realitats de vida i somni xopes d'humanitat. I la seva és una humanitat aventurada en la relació amb els altres, aventurada en la contemplació del món i aventurada en l'aconduir-se ell mateix veritat enllà.

Quan arriba als setanta anys, al capdamunt de la pujada (com es veu en els darrers llibres: *A hores petites*, *Domini màgic* i *Passeig d'aniversari*), el poeta ha esdevingut el mag dret dalt d'un penyal i sembla que hagi de poder governar el vent, la mar i la terra, però es limita a mirar, s'ho estima més. La màgia aquí no és prestidigitació ni el comodí usat a voltes per dir que algú té gràcia o que sap seduir: és una de les potències de l'ànima i té la seu al cervell, és una forma o manera de la intel·ligència: «Furtivament, el mag / de la paraula, a fosques, ha vingut, / i s'ha instal·lat en un secret racó / del meu cervell, on tot el deslligat, / vague, dispers, en ordre ho ha posat, / operatiu en la confusió».

Vinyoli és del tot seriós amb el no enganyar-se i el no enganyar: els seus moments o anys de desolació (que són, entre d'altres, en els llibres *Tot és ara i res*, *Encara les paraules* i *Ara que és tard*), els diu amb una precisió implacable i d'una manera tan bella que si el llegiu sabreu i viureu el desesper i el mal que fan les tristors sense recurs. Sentireu l'escalfor de fer companyia a un home sol. Parlant d'ell parla de mi, del que m'ha passat, del que em passa i del que m'està a punt de passar. És un home que com més avi es fa, més li bull la sang i l'esperit, més coses veu i amb més art les mostra.

Si en els darrers anys el trobem exultant als cims més alts, a mig camí de la selva de la vida semblava un vell pujant penosament l'escala d'una casa de veïns. Les dades biogràfiques imprescindibles per entendre'l són en la seva poesia. Si sabem alguna cosa dels jocs que inventava de nen és perquè en algun moment, de gran, li han servit per il·luminar espais intergalàctics de l'ànima i del món. També veiem, gràcies als seus versos, que de jove potser no sabia gaires coses però ja intueix que ha de ser i segurament serà poeta, i que s'hi lliurarà amb cos i ànima.

No és que tingui un do de llengües, és que es busca un destí d'home. La força que li tocarà de fer durant tota la vida per tal d'aconseguir-ho anirà essent més i més forta, més revolucionadora dels ingredients del viure: és un estudiar i una feina i una lluita, cada dia més arriscada i apassionada. I per als que el llegim, cada dia més interessant. El que s'hi juga és el propi cos i ànima. El camp de batalla, o sia el terreny on es produeixen les transformacions, és un, però no el sé fer visible si no el desglosso en tres facetes.

Primera: la transformació s'obté, per dir-ho amb mots de l'altre Joan, Brossa, en l'acte de «mirar» i

no pas amb la manipulació del llenguatge; és clar que en aquest mirar és importantíssima la funció de l'escriure en tant que sonda llançada a les aigües del viure i del mirar; es pot dir que l'escriptura és l'arma que utilitza, la jugada que fa i el resultat que en treu.

Segona: el motor que ho mou tot s'engega amb el reconeixement de l'altre, que a l'hora de la veritat no és «l'altre» sinó *els altres*, des del vell desconegut que amb el seu simple posat li fa intuir la gran cançó d'amor, la darrera, la del domini màgic, fins a la persona amb qui camina, flaira, toca i ressona, amb qui es fon en l'amorosa abraçada flamígera dintre l'aigua i a partir de la qual el seu cant és cant partit (com en el llibre *El griu*).

I tercera: la vida interior, les baixades al soterrani d'un mateix, les converses amb el propi cos, que poden ser molt aspres: aquest és el camí de la saviesa pràctica i humana, o sia la saviesa. Per nosaltres els seus poemes, més que no els resultats d'aquesta recerca, són el bategar de la seva presència que ens ve a fer companyia i ens porta uns presents que a vegades fan mal de tan reveladors. Perquè per ell el poema no és sols el producte sinó sobretot l'eina del seu investigar-se, una eina que cada poema inventa i construeix de cap i de nou.

I no són poemes difícils: la cosa que vol mostrar és, a vegades, complexa, però el llenguatge no és complicat. Les seves relacions amb altres poetes (Riba, Rilke, Shakespeare...) són intenses i significatives, però ell és dels autors que es poden fruit perfectament sense necessitat d'haver-ne llegit cap altre. A la seva obra hi ha revelacions que necessitàvem i ens les dona clavades amb la paraula exacta. Encara que sovint vagi de nits, sempre escriu amb claredat, i d'entrada tot sembla que s'hi entén. Però potser no és tan senzill, perquè si al cap d'uns mesos ho tornes a llegir, et pots trobar que no ho havies vist, això que tan clarament i evident exposa.

I és que el fons dels seus poemes és mòbil i s'adapta a les fondàries a què pot arribar l'ànima del llegidor. Això passa perquè tracta seriosament de la cosa més seriosa que existeix, l'ètica, en la qual hi ha valors objectius i ben determinats al costat d'altres de molt canviants, o de rapidíssimament canviants, i d'altres que són impossibles de situar i de mesurar, i llur conjunt és infinitament més complex, per nosaltres, que el de tots els moviments dels astres per l'espai, perquè l'ètica no és un terra per on es camina sinó un camp de forces (magnètiques, elèctriques, gravitatòries) que dinamitzen els nostres espais (espirituals, amorosos, socials). Molts poemes de Joan Vinyoli són com commutadors que ens posen en marxa la màquina de pensar, de sentir i de somiejar. La utilitat pràctica de tot plegat és incalculable, ho diu ell mateix a la nota preliminar de *Realitats*: la poesia «ajuda l'home a retornar als seus centres profunds, on penso que és bo per a tothom de perdre peu alguna vegada perquè en prové un saber no desdenyable en cap circumstància».

L'evolució de Vinyoli és una obra mestra i sorprèn. Comença a madurar amb grans mots a la manera del que se'n diu poesia simbolista: «Orfeu», «Diumenge», «L'àngel», «El Callat» amb la seva quasi veu, però quan vol anar encara més amunt i més enllà (a partir de *Realitats*) es troba que se li ha enronquit la veu i que no vola: va a peu; i ara ens el podem trobar al carrer, de matinada, fascinat per unes bragues descolorides esteses als filferros del balcó d'un casinyot, o bé sol sota el sol d'agost sentint la fusteria que batega amb xiscles estridents: situacions concretes que s'esdevenen en paisatges urbans, muntanyencs o mariners pintats amb un ús mestrívol i quasi violent dels colors, una mica en la línia, dirà ell mateix, de van Gogh, però que sovint tenen la força d'un altre Joan, Ponç (com en les pintures morals, fetes amb simples mots, de *Vent d'aram*).

I després, ja els darrers anys, arriba, pel camí difícil de les realitats, al domini màgic de les visions del paisatge interior i exterior i de l'amor i de la mort dels darrers llibres. No és un autor dels que es diu que tenen un gran domini de la llengua. Al revés: té un gran domini, amb la llengua, de les realitats que ens vol fer viure. Amb mots ben triats i gairebé senzills, entra en qüestions que no poden ser reduïdes a conceptes i ens han d'arribar com fets viscuts, sensacions sentides i visions

vistes. No fa exhibicions de virtuosisme, és el cadiraire que si fa una cadira és perquè t'hi asseguis, no perquè et quedis parat admirant-ne la factura. Quan apareix un poeta així, els filòsofs i els pensadors es treuen el barret i es posen les ulleres, per veure-s'hi millor. Els simples llegidors mortals, quan trobem un poeta així, ens hi veiem millor. Un últim detall: en diversos punts d'aquest escrit he dubtat de si escriure veure o viure.